

пион в тяжёлом весе» – *lightweight champion*/ «чемпион в лёгком весе»; *heavy hydrogen* 2_1H / «дейтерий с массовым числом 2» – *light hydrogen* 1_1H / «протий с массовым числом 1»), либо на следствии события (*heavy stone*/ «тяжёлый камень, когда требуются большие усилия для перемещения объекта» – *light stone*/ «лёгкий камень, когда требуются небольшие усилия»; *heavy sleeper*/ «человек, который долго спит и тяжело пробуждается» – *light sleeper*/ «человек, спящий чутко и лёгкий на подъём»). Фразы с *heavy* и *light* имеют либо один, либо несколько объектов обозначения, например, словосочетание *heavy ball* является полисемичным, тогда как *heavy hydrogen* понимается однозначно. Следовательно, способ конструирования значений, закон связи элементов и зависимость от объектов обозначения свидетельствуют о наличии физического компонента в структуре концептов *HEAVY* и *LIGHT*. Анализ показывает, что прямое и переносное употребление лексем *heavy* и *light* опосредовано способностью индивида определять отношения между фактическим и стандартным, реальным и ожидаемым, весом и объемом, весом и ценностью. Критерии «отношение» и «эмоция» присутствуют во всех семантических признаках значений лексем *heavy* и *light*.

Таким образом, в современном англоязычном дискурсе концепты *HEAVY* и *LIGHT* сочетают модально-неспецифическую природу, основанную на совокупности типов афферентации, с безафферентной природой, основанной на умственных образах. Онтологически концепты *HEAVY* и *LIGHT* принимают участие в осмыслении сенсорных сигналов любой модальности. Концептуализация состояний «быть/ считать тяжёлым/ лёгким» зависит от связанных с телесным восприятием факторов. Чем выше уровень матурации перцептивно-моторной системы человека, тем полнее содержание концептов. Перспективные исследования следует сосредоточить на изучении синергетики концептов *HEAVY* и *LIGHT*.

Литература:

1. Сторчак О.Г. Концепты ТЯЖЁЛЫЙ и ЛЁГКИЙ в современном англоязычном дискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Сторчак Олег Григорьевич. – Харьков, 2011. – 221 с.
2. КСКТ – Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г.]. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
3. Рудакова А.В. Объективация концепта БЫТ в лексико-фразеологической системе русского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Рудакова Александра Владимировна. – Воронеж, 2003. – 213 с.
4. Lakoff G. Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to western thought / George Lakoff, Mark Johnson. – Basic Books, 1999. – 624 p.
5. Психология состояний : хрестоматия / [под ред. А. О. Прохорова]. – М.: Пер Се ; СПб. : Речь, 2004. – 608 с.
6. Психология человека от рождения до смерти / [под ред. А. А. Реана]. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с. – (Серия «Психологическая энциклопедия»).
7. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2003. – 384 с.
8. БПС – Большой психологический словарь / [ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко]. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. – 672 с.
9. Ильин Е. П. Психология состояний человека / Ильин Е. П. – СПб. : Питер, 2005. – 412 с.
10. Пиаже Ж. Генетический аспект языка и мышления // Психоллингвистика : сб. статей / Жан Пиаже. – М. : 1984. – С. 325–335.
11. Пиаже Ж. Избр. психол. труды / Жан Пиаже. – М. : Просвещение, 1969. – 659 с.
12. Никандров В. В. Психология [Электронный ресурс] : учебник / В. В. Никандров. – М. : Волтерс-Клувер, 2009. – 1008 с. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru/books?id>.

УДК 801.42+81'38=11

Т. М. Суворова,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

АРХЕТИП ЯК СМИСЛОТВІРНА СКЛАДОВА СЛОВЕСНИХ ОБРАЗІВ

Стаття акцентує увагу на ролі архетипів у творчості, зокрема створення словесних образів американської фольклорної балади. Автор подає класифікації архетипів на основі проштудійованої наукової літератури. На прикладі балад доводиться думка про функціонування психологічних архетипів як періоджерела, з якого розвинулись культурологічні архетипи та вужчі за інформаційним наповненням концепти.

Ключові слова: архетип, словесний образ, психологічний архетип, культурологічний архетип.

Статья посвящена роли архетипа в творчестве, а именно при творении словесных образов американских фольклорных баллад. В статье представлена сводная классификация типов архетипов. На примере баллад доказывается мысль о функционировании психологических архетипов как первоосновы, на которой произрастают культурологические архетипы и более узкие по информационному насыщению концепты.

Ключевые слова: архетип, словесный образ, психологический архетип, культурологический архетип.

The article is devoted to the role of the archetype in creative thinking. The critical review on the problem of the archetype showed that the scientists have worked out different principals of classification of archetypes. The most popular one concerns the division of archetypes into basic, or psychological and developed, or cultural. The purpose of the article is to prove the idea that basic archetypes are the starting point of the word images creating. They are always activated in the process of literary thinking. The case study of the American folk ballads proves the idea about the development of the archetype MOTHER in folk works. The elaboration of the archetype reflects different stages of the literary consciousness growth from archaic to normative and individually creative. The case study of the ballads signifies that the basic archetype MOTHER used in early ballads demonstrates its close connection to the archetype REGENERATION. The amalgamation of the two archetypes splashed into two cultural archetypes LIFE and DEATH. The process indicates the ambiguity of the studied archetype. The progress of the archetype MOTHER explained in the article illustrates the basic value of it and narrowing meaning of the derivative archetypes LIFE /DEATH, MADONNA / WITCH and concepts GIRL / WIFE, CARING MOTHER / CARELESS MOTHER from it. The analysis of all archetypes employed into the American folk ballads can make a good perspective of the further archetype survey. It may reflect the change of world conceptual picture as well as literary consciousness with the flow of time.

Key words: archetype, word image, psychological archetype, cultural archetype.

Образність баладного фольклорного твору є невідривною від розуміння специфіки уснопоетичної творчості, яка визначається широкими загальнокультурними зв'язками фольклору як з міфо-ритуальною, так і з літературною традицією [1; 5]. Така двовекторність обумовлена еволюцією художньо-естетичних принципів, які втілюються у жанрово-стиліс-

тичній системі фольклорного твору [5, с. 32]. Філогенез людської духовності визначає динаміку духовного становлення людства як послідовний взаємозв'язок «міф – ім'я – культура» [6, с. 58–75]. Міф є поживним ґрунтом для культури. У світлі семіотики культура є процесом трансформації та пізнання культурних текстів, які редукуються до універсальних міфологічних структур. Ідея Ю. М. Лотмана та Б. Успенського про зміну літературних та, ширше, духовних епох дозволяє виділити усталені типи художньої свідомості: 1) архаїчний (власне міфотворення); 2) номінативно-нормативний (фольклор); 3) індивідуально-творчий (література) [2; 5]. Якщо архаїчний тип свідомості репрезентує поетику без поетики, оскільки міф є синтетичним і неподільним з погляду виражальних засобів та синкретичним у осягненні універсуму, то фольклор відводить слову засадничу роль як засобу пізнання і вираження, тобто відбувається структурування, оформлення майже «безтілесного» міфічного змісту [5, с. 33–35]. Таким чином, фольклор є переходом від міфічного синкретизму до міфопоетики [3; 6; 15]. Оформлення змістових домінант культури, закріплених фольклором, відбувається на етапі переходу до «писаної» чи формальної літератури, періодом творення художніх форм [5, с. 36]. Така взаємодія «долішніх» та «горішніх» (Ю. Тиньянов) рівнів культури вказує на міцну традицію творчої парадигми «міф – фольклор – література» та визначає спрямування дослідження структури образності фольклорних баладних творів американської культури.

Шлях реконструкції міфологічного контексту в даному випадку уявляється як необхідний етап у розумінні складної внутрішньої архітектоники образності твору, який уможливить побудову деякого загального змісту на основі прояву архетипного, міфічного, що є наявним у художній структурі на рівні вербальних компонентів.

Відсутність єдиної класифікації архетипів з погляду словесної творчості та недостатнє висвітлення ролі архетипів у фольклорних баладах визначили основні задачі статті: уточнити типи архетипів, визначити їхню роль у створенні словесних образів та прослідкувати генезис архетипу МАТИ на прикладі американських фольклорних балад.

У світлі когнітивної теорії словесного образу Л. І. Белехової образність проявляється у трьох іпостасях – передконцептуальній, яка є смислом образного утворення, його архетипом, що автоматично активізується когнітивними операціями [18, с. 10 – 13]; концептуальній, що є когнітивним кодом образності, який відбиває узагальнено її зміст, та вербальній, що є об'єктивізацією її засобами мови [2].

Отже, архетип є ключем до розуміння основ образності, займаючи у структурі образності базовий щабель. Архетип (від грецького *ἀρχή* (arche) – початок та *τύπος* (typos) – образ) – це найбільш фундаментальні загальнолюдські уявлення про світобудову [4, с. 41–42], опосередкування людською свідомістю глибинних імперативів родового минулого [17, с. 344–367], міфологічні мотиви, предвіковічні схеми уявлень, що залягають у підґрунті будь-яких художніх структур [9]. Визначення архетипу започатковано у психологічних теоріях «індивідуального позасвідомого» З. Фрейда [14] і «загальнолюдських протоуявлень» К. Г. Юнга [17] та отримало розповсюдження у гуманітарних студіях.

Архетипами називають найдавніші вихідні й основоположні знання, що тісно пов'язані з природою, первісними уявленнями і супроводжують усю людську цивілізацію. Широке коло літератури [2; 5; 8; 9; 11; 13; 14; 17], присвяченій ролі архетипу в культурі, дозволяє звести основні положення дослідників у таблицю, що відображає можливі способи класифікації архетипів.

Дані таблиці засвідчують загальний підхід до класифікації архетипів – від первинних, ще мало усвідомлюваних образів до ускладнених, поступово відшліфованих, переосмислених та аранжованих відповідно до законів розвитку мислення від найважливішого до конструктивно-творчого. Тому архетипи поділяють на психологічні, тобто первинні, та культурні, що пройшли процес культурного опрацювання та інформаційного нашарування і лягли в основу міфології, релігії, мистецтва, тобто стали загальними колективними образами, спільними для багатьох народів [2; 11; 16; 17].

Таблиця.
Класифікація архетипів

Основа класифікації	Тип	Тип
походження	Психологічний (16) САМІСТЬ, ЕГО, ТІНЬ, ДУХ, АНІМА, АНІМУС, МАТИ / ЖІНКА, СВІТЛО, ТЕМРЯВА, ВОГОНЬ, ПОВІТРЯ, ЗЕМЛЯ, ВОДА, МОРЕ, ОРІЄНТАЦІЯ, РЕГЕНЕРАЦІЯ	Культурологічний (12) ПЕРСОНА(МАСКА), ГЕРОЙ (ТРИКСТЕР), ВІЧНИЙ МАНДРІВНИК, СВІТОВЕ ДЕРЕВО, СВІТОВЕ ЯЙЦЕ, МЕТАМОРФОЗИ, ЖІТТЯ, СМЕРТЬ, ЛАБІРИНТ, АРАХНА, ТРІЙЦЯ, МАДОННА
спосіб осягнення дійсності	Ноуменальний (осягнення розумом) ДУХ, ОРІЄНТАЦІЯ, РЕГЕНЕРАЦІЯ	Феноменальний (осягнення чуттєво) ВОГОНЬ, ПОВІТРЯ, ВОДА
референція	Зовнішній, пов'язаний із семантикою характеристики макрокосму ВОДА, МОРЕ, ОРІЄНТАЦІЯ, ЗЕМЛЯ	Внутрішній, пов'язаний із семантикою характеристики мікркосму та психогенної структури людини ТІНЬ, САМІСТЬ, ПРЕДВІЧНА ЖІНКА, МЕТАМОРФОЗА
значенням	Онтологічний (віддзеркалюють універсальні ментально-антропоцентричні уявлення про світ), АНІМА – АНІМУС, ЕГО, САМІСТЬ	Аксіологічний (містить оцінку характеристики явищ світу), ДОБРО – ЗЛО, ДУХ – ТРИКСТЕР, МАСКА
семантико-функціональна спрямованість	Предметні (етнічно закорінені універсальні знання про світ), СВІТЛО, ТЕМРЯВА, ВОГОНЬ, ВОДА	Категоріальні (відбивають семантико-функціональний інваріант системи предметних архетипів), МАДОННА, ГЕРОЙ, ВІЧНИЙ МАНДРІВНИК

Процес нашарування знань на базові архетипи як розвиток образного мислення сприяє поступовому збагаченню інтенціоналу психологічного архетипу і переходу його у стрій культурологічних. Цей акт можна простежити на прикладі американських фольклорних балад. Зважаючи на той факт, що до сьогодення дійшли різні за часом створення балади, аналіз архетипного розвитку видається доречним та достатньо ілюстративним.

Первісно-примітивні форми мислення не мали раціональної угрунтованості, напроці, надавали «історично обумовленим інтенціям статусу природних» (Р. Барт), функції «дологічної імперативності» (Л. Леві-Брюль), «дореального», «сурогатного» (З. Фрейд). Тому первісний концепт, що є формою об'єктивізації архаїчного знання, є ментально-психогенетичним комплексом [10], який представлений єдністю знань, уявлень, почуттів, інтуїції, трансценденції, проявів архетипно-позасвідомого, закріплених за певним знаком, а також охоплює своїм значенням «речі» та «дії» «у формі рівностей, повторів, персоналізацій та метафор» [15, с. 51, 112]. Сстійке уподібнення дій та речей, а також протилежностей лежить в основі

архаїчної свідомості та визначає можливості міфотворчості як важливого етапу розвитку креативного мислення. Тому використання архетипу як Єдиного Об'єкту, який несе *гомеоморфну функцію* [5], тобто уподібнює різні явища реального світу, усі різноманітні об'єкти одного класу чи вказує на функції, пов'язані з цими об'єктами. Так, архетип **матері** визначається як один із базових психологічних архетипів картини світу в різних національних культурах, зважаючи на той факт, що історія людства почалася з матриархату [10]. Оскільки уся різноманітність людських колізій, відтворених у баладах, може бути зведена до історії головної пари – Чолвіка і Жінки, то основою найперших баладних творів є родинні відносини, що ілюструє найдавніша балада:

Взагалі теми, що об'єднують балади у світлі розвитку базових архетипів, можуть бути зведені до таких, які розкривають:
 – родинні цінності (37,7 % від експериментального матеріалу);
 – родинні цінності та віру (1,9 %);
 – родинні цінності та діяльність людини (33,5 %);
 – родинні цінності та розваги (26,8 %).

То ж основою є родинні цінності, які об'єктивовано через образи жінки та чоловіка. Родинне коло відіграє важливу роль, тому події баладних творів сімейно-орієнтовані, наприклад, балада «*The Sherfield Apprentice*» починається з історії про сім'ю:

I was brought up in Sherfield, not of a low degree.

My parents doted on me, they had no child but me. (BSSM, № 17),

Балада «*Green Grows the Laurel*» відкривається прощанням героя з усіма членами родини, доводячи важливість сімейних традицій:

Here's adieu to my father, here's adieu to my mother.

Here's adieu to my sister, likewise to my brother.

I'm going on the wide ocean my fortune to try.

When I think of my true love how sorry am I. (BSSM, № 31)

Балади раннього періоду носять рудименти матриархального устрою, коли жінці відводилась панівна роль, що ілюструє твір «*O Mar Who Is Tapping at My Bedroom Window?*», у якому закоханий чоловік просить свою любов дівчину запитати дозволу у матері на шлюб:

My dear, go and ask your mother

If you my wedded bride might be;

And if she says no, return and tell me,

And I'll no longer trouble thee» (BSSM, № 24)

Жінка, яка в силу своєї одинності, виступає у баладних творах у ролі матері, дружини, доньки, сестри, подруги та виявляється і Матір'ю і Дружиною єдиному Чоловікові [6, с. 36–37]. Номінативними одинцями, що вербалізують архетип МАТИ у досліджуваних баладах, виступають «*mother*», «*lady*», «*damsel*», «*sister*», «*woman*», «*old woman*», «*wife*», «*maid*», «*maiden*», «*bride*», «*girl*», «*womankind*», які супроводжуються атрибутивними одинцями «*fair*», «*kind*», «*beautiful*», «*pretty*», «*milk-white*», «*brown*», «*cruel*». Передусім архетип МАТИ є життєдайним корінням усіх початків та перетворень, основою усякого початку і кінця (Старовойтова, 2008). Чоловік циклічно вмирає у акті зачаття та відроджується в акті народження, тому архетип МАТИ, прикметний синкретизмом фактичних і фантазійних, раціональних і позасвідомих елементів, проектує двозначність ЖИТТЯ – СМЕРТЬ як основу образотворчості баладного жанру. Так, у баладі «*A Cup Of Cold Poison*», передається діалог між сином та матір'ю, у ході якого стає зрозумілим, що син просить матір, яка дала йому життя, приготувати йому ліжко, щоб заснути навіки. Ліжко, застане матір'ю, виступає символом смерті:

«Where have you been rambling, my own darling son?

Where have you been rambling, my own darling John?»

«O'er the hills and the valleys, mother; make my bed down,

For I'm sick to my heart, and I long to lie down» (BSSM, № 3).

Архаїчний світогляд базується на тотожності природного і людського, макрокосму і мікрокосму [3; 5; 15], що встановлює можливість перенесення якостей та функцій людини на природні об'єкти та явища, а також збагачення дійсності за рахунок уявного світу. Наприклад, балада «*Sweet William and Lady Margaret*» ілюструє переродження чоловіка та жінки після смерті у рослини (троянду та вербу), які воз'єднуються у коханні у рослинному світі:

Lady Marg'ret was buried under a rose

Sweet William in under a willow;

And they both grew tall, and they both grew together,

And they tied in a true lover's knot. (BSSM, № 5)

Таким чином, архетип МАТИ розширює кордони свого інтенціоналу та об'єднується з психологічним архетипом РЕГЕНЕРАЦІЯ, а також розвивається, збагачується та стає базовим для культурних архетипів МАДОННА, МЕТАМОРФОЗА, ЖИТТЯ, СМЕРТЬ.

Амбівалентність архетипу мати складається не лише з онтологічних ознак, а й аксіологічних, які відбиті у втіленні діалектичної пари культурологічних архетипів МАДОННА / ВІДЬМА у баладах любовного, релігійного та гумористичного характеру. Так, у баладі «*The Old Oak Tree*» відтворено образ матері, яку можна охарактеризувати як турботливу жінку, що здатна на самопожертву заради дітей. Уривок змальовує глибину страждань матері, яка втратила дитину, оскільки пошук доньки виявився безрезультатним, то мати вмирає з горя:

The mother went in search of her;

She searched the kingdom over.

She searched the kingdom over,

But Betsy was no more.

Her mother then returned home,

And on her bed did lie;

And in a few days after

Of a broken heart she died. (BSSM, № 36)

Інша балада «*The House Carpenter*» подає жінку, здатну на прокльони за викрадення близьких людей, тим самим об'єктивуючи негативні імплікації архетипу МАТИ:

Her sisters cursed the seafaring men,

And cursed be the seaman's life,

*For the robbing of the house carpenter,
And the taking away of his wife. (BSSM, № 10)*

Балада «The Farmer's Cursed Wife» зображує уявний потойбічний світ, куди чорт запроторює дружину героя на прохання останнього, щоб та отримала по заслугі за усі гріхи, скоєні на Землі. Проте натура жіноча на стільки нестерпна, на думку героя, що навіть пекло не може виправити дружину:

*O here's your old wife all sound and well;
If we'd kept her much longer, she'd lathered all hell.»
15 So you see the women are worse than the men;
If they go to hell, they'll come back again. (BSSM, № 154)*

З розвитком творчої думки, а також зміною соціальних умов життя американців архетип МАТИ нашаровує нові імплікатури, тобто небуквальні аспекти значення і сенсу, які не визначаються безпосередньо конвенціональною структурою мовних виразів. Такий розвиток архетипу свідчить про те, що у творах використовуються більш конкретні, нерозмиті значення архетипів, об'єктивованих у концептах, як, наприклад, архетип МАТИ у концептах ЖІНКА / ДІВЧИНА. Дівчина зазвичай змальовується як щось бажане та важко доступне, а тому цінне й гарне. Номінативні одиниці, вжиті з метою передати мотивацію героя заволодіти скарбом, котрим виступає в його очах дівчина, свідчать про позитивну оцінку, закладену в концепт ДІВЧИНА (пор. № 34 і № 59):

*She was as fair as a lily, as proud as a queen,
As handsome a creature as ever was seen (BSSM, «Jessie of Ballington Brae», № 34);
Your waist is slim and slender; your fingers they are small.
Your cheeks too much o' a rosy red to face a cannon ball. (BSSM, «The Wealthy Merchant», № 59).*

Концепт ЖІНКА у опозиції до концепту ДІВЧИНА реалізує в баладах вужче значення – дружина. Аналіз текстів балад засвідчує, що жінка, виконуючи роль дружини, в очах героя не є цінним чи жаданим об'єктом, оскільки вже належить йому. Часто образ набуває негативних конотацій, оскільки зображується у ситуаціях подружньої зради або сварливих наставлянь чоловіка, як у наступних баладах:

*«O how do you like my blankets, sir?
O how do you like my sheets?
And how do you like my fair false wife
Who lays in your arms asleep?» («Lord Valley», № 7);
My wife is such a tyrant that out the house or in
She would kick me to the devil for a drop or two of gin. (BSSM, «A Scolding Wife», № 186).*

Негативні конотації, пов'язані з образом дружини підкріплюються вербальним оформленням її характеристики як «любої невірної» та «тирана» (підкреслено у прикладах).

На подальший розвиток креативного мислення у баладному жанрі вказують розважальні дитячі балади, де архетип МАТИ активується концептами ЛЮБЛЯЧА МАТИ та БЕЗТУРБОТНА МАТИ, втілені у образах тварин. У данному випадку мова не йде про синкретизм природного та людського. Навпаки, відбувається розщеплення цих світів та чітке усвідомлення різних функцій кожного. У зазначених баладах активується категоріальний архетип анімо-анімізму [9], який охоплює усі предметні архетипи світу природи, котрим притаманні властивості живих одухотворених істот у світі балад: тварини, рослини тощо. Так, на тваринний світ накладаються соціальні умови та ролі, притаманні людині. Відповідно, перед адресатом твору постають люблячі матері-квочки чи -качки, що дбають про своїх діток-курчаток чи -качат:

*«Good day, Madam Hen,» said the duck to the fowl,
«Quack, quack-quack, quack!
I hope you are well and your sweet chickens too, quack,
quack, And now let them go with my ducklings to play
While we have a chat on the news of the day» (BSSM, «The Hen and the Duck», № 208).*

За аналогією зі світом людей матері-тварини можуть бути безтурботними та не достатньо дбати про дітей, що призводить до сумних наслідків:

*And so they jumped in, but alas they soon found
That chicks were not ducks, for the brood were all drowned.
«Peep, peep-peep, peep-peep, peep» (BSSM, «The Hen and the Duck», № 208).*

Генезис архетипу МАТИ у американських фольклорних баладах можна схематично відтворити як розвиток від базового психологічного архетипу, що відбиває первісне сприйняття світу та наївний стиль мислення. Цей базовий архетип є основою для культурологічних ЖИТТЯ / СМЕРТЬ, МАДОННА / ВІДЬМА, на фоні яких розвинулись вужчі концепти ДІВЧИНА / ДРУЖИНА та ЛЮБЛЯЧА МАТИ / БЕЗТУРБОТНА МАТИ (див. рис.)

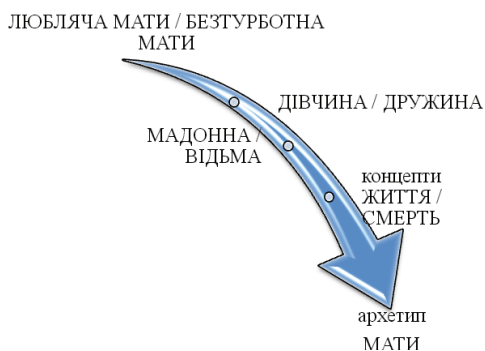

Рис. Модель генезису архетипу МАТИ.

Таким чином, ритуально-міфологічний простір з усіма його реліктовими рисами, збережених у архетипах, у баладному жанрі структурно переорганізовується. Утворюється не міфологічний простір, а міфопоетичний, оскільки має фор-

мальну завершеність та унормованість, формуючи прототипові та стереотипні образи, тобто характерні як для світобачення багатьох представників різних культур, так і суто американської. Архетипне начало баладної образності вбачається як поетапний розвиток зв'язків міфу та фольклорної балади. Перспективним є дослідження усіх архетипів, що наповнюють образний простір балади як системи знань.

Література:

1. Аникин В. П. Варианты и версии фольклорного произведения / В. П. Аникин // Русский фольклор: Учебн. пособие для филол. спец. вузов. – М.: Высш. шк., 1987. – С. 53–61.
2. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 476 с.
3. Веселовский А. Народные представления славян / А. Веселовский. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. – 667 с.
4. Захарова А. Л. Архетип структуры и структура архетипа в художественном произведении / А. Л. Захарова // Литературоведческий сборник. – Донецк, 1999. – Вып. 1. – С. 41–42.
5. Киченко О. С. Фольклор як художня система (проблеми теорії) / О. С. Киченко. – Дрогобич: НВЦ «Каменяр», 2002. – 216 с.
6. Лотман Ю. М. Миф імя – культура / Ю. М. Лотман, Б. А. Успенский // Труды по знаковым системам. Сборник научных статей. – Тарту, 1973.
7. Мацько Л. І. Стилістика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
8. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л. С. Павлюк. – Львів: ПАІС, 2006. – 120 с.
9. Слухай Н. В. Мовна символіка і міфопоетика текстів Тараса Шевченка / Н. В. Слухай. – К., 2006
10. Старовойтова Х. В. Архетип матері в сучасній французькій драмі: лінгвокогнітивний аспект: втореф. дис... канд. філол. наук / Х. В. Старовойтова. Вид. офіц. – К., 2008. – 20 с.
11. Стилістика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
12. Суворова Т. Н. Контрапункт как организующий принцип системы словесных поэтических образов / Режим доступу: <http://www.gisap.eu/ru/node/34557> – Назва з екрану. – Таранець В. Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоєвропейської прамови) / В. Г. Таранець. – Вид. 2, перероб. і доп.: Монографія. – Одеса: Астропринт, 1999. – 116 с.
13. Фрейд З. Художник и фантазирование / З. Фрейд // Эстетика и теория искусства XX века: Хрестоматия / Сост. Н. А. Хренов, А. С. Мигунов. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 334–343.
14. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности. 2-е изд., испр. и доп. / О. М. Фрейденберг. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1998. – 800 с. – С. 223–622.
15. Чистов К. В. Народные традиции и фольклор. Очерки теории / К. В. Чистов. – Л.: Изд-во «Наука», 1986. – 304 с.
16. Юнг К. Г. Об отношении аналитической психологии к поэтико-художественному творчеству / Карл Густав Юнг // Эстетика и теория искусства XX века: Хрестоматия / Сост. Н. А. Хренов, А. С. Мигунов. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – С. 344–367.
17. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago: Chicago University Press, 1980. – 242 p.
18. Suvorova T. The Structure and Organization Of A Poetic Creative Entity / T. Suvorova [Електронні дані] / Режим доступу: <http://gisap.eu/ru/node/51480>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14. 01. 2015.

Джерела ілюстративного матеріалу

19. BSSM = Gardner E. -E., Chickering G.J. Ballads and Songs of Southern Michigan. – The University Of Michigan, 2004. – 536 p. – Available at: <http://www.archive.org/details/balladsandsongso028080mbp>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14. 06. 2014.

УДК 811.111' 38'42

Н. О. Сунько,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

КОГНІТИВНА МЕТАФОРА ЯК ТРОПЕЇЧНИЙ ТРАНСФОРМАНТ У СТРУКТУРІ АЛЮЗИВНОГО ГАЗЕТНОГО ЗАГОЛОВКА

У статті вивчається проблема когнітивної метафори як тропеїчного трансформанта в структурі алюзивного газетного заголовка (ГЗ). Проаналізовано базові засади теорії когнітивної метафори, окреслено її типологію в структурі ГЗ, визначено фреймові моделі метафоричного перенесення при створенні алюзивних ГЗ, проаналізовано експлікацію онтологічних, структурних та орієнтаційних метафор в ГЗ в п'яти лінгвокультурологічних сферах: фразеологія, Біблія, міфологія-фольклор, література, історія за 2009- 2013 рр.

Ключові слова: когнітивна метафора, фрейм, алюзія, прецедентний феномен, трансформант.

В статье изучается проблема когнитивной метафоры как тропеического трансформанта в структуре алюзивного газетного заголовка (ГЗ). Проанализированы базовые принципы теории когнитивной метафоры, определена ее типология в структуре ГЗ, изучены фреймовые модели метафорического переноса при создании алюзивных ГЗ, проанализировано экспликацию онтологических, структурных и ориентационных метафор в ГЗ в пяти лингвокультурологических областях: фразеология, Библия, мифология-фольклор, литература, история за 2009- 2013 гг..

Ключевые слова: когнитивная метафора, фрейм, аллюзия, прецедентный феномен, трансформант.

In this paper we study the problem of cognitive metaphors as trope transformants in the structure of the allusive newspaper headline. Basic principles of the theory of cognitive metaphor are analyzed, its typology in the structure of the newspaper headline is defined, frame models of metaphorical transference are studied, ontological, structural and orientational metaphors in the newspaper headlines are analyzed in the framework of five lingvocultural areas: phraseology, the Bible, mythology, folklore, literature, history from 2009 to 2013.

Keywords: cognitive metaphor, frame, allusion, precedent phenomenon transformant.

Алюзія як лінгвістичний феномен вивчався багатьма науковцями, такими як Р. Брауер (R. Brower) (алюзія в поезії А. Попа), К. Перрі (С. Perry) (алюзія в аспекті теорії мовленнєвих актів), У. Торнтон (W. Thornton) (алюзія в «Улісс» Дж. Джойса), Дж. Локранц (J. Lokrantz) (алюзія у творах В. Набокова), М. Тухарелі (роль алюзії в системі форми і змісту літературного твору), А. Мамаєв (алюзія як стилістичний прийом), Л. Машкова (алюзія в аспекті філологічного коментаря), В. Чулкова і Т. Зілка (Т. Zsilka) (вивчення алюзії в межах лінгвістики тексту), І. Арнольд, І. Христенко, В. Москвін